

לק"י

שיעורי

ברכת אברהם

הערות קצרות, בירורי הלכה ומנהג

על סדר השו"ע

הלכות סוכה ולולב

סימנים

תרכ"ה-תרנ"ד

מתוך שיעורים

שנמסרו במסגרת

כולל ערב 'ברכת אברהם'

ע"י

הרה"ג רבי נתנאל עומסי שליט"א

מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'

תשרי ה'תשע"ו ב'שכ"ז

מודיעין עילית

©

כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג בטל'

05041-39964

מודיעין עילית

הערות והארות יתקבלו בברכה
עומסי, נתיבות המשפט 66 מודיעין עילית

ראשית ברכתי

השיר והשבח לחי עולמים שזיכנו להשתתף ביסוד כולל ערב ללימוד ההלכה לאברכים מצויינים עמלי תורה, אשר מלבד המעלה הגדולה במסגרת מסודרת ומגובשת ללימוד ההלכה בדיבוק חברים, אשר על ידה ניתן להגיע לבירור לאמיתה של-תורה.

עוד זוכים האברכים לשמוע שיעורים מידי שבוע בסוגיות הנלמדות, בעיון במנהגי ק"ק תימן המעטירה, ובתורת חכמי תימן נע"ג ובראשם גאון רבני תימן ותפארתם מהרי"ץ זיע"א, מפי הרה"ג רבי נתנאל עומסי שליט"א מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק', ובכך משלימים היריעה בלימוד ההלכה עם המוסרה, להגדיל תורה ולהאדירה.

ברכת יישר כח שלוחה בזאת לתורמים הנכבדים החפצים בעילום שמם, אשר מידי חודש בחודשו נושאים בטובת עין ובחפץ לב בעול החזקת הכולל, ממקור הברכות יתברכו ברוחניות ובגשמיות, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. ויכתבו בספר החיים ובספר הזכרון, לחיים טובים ולשלום.

שמח כי בשלה תאושר תבורך, בכל הברכות אשר בה כתובות.

הנהלת הכולל

ההערות שבקונטרס זה נידונו במסגרת שיעורים שנאמרו בחבורת אברכים מופלגים לומדי הכולל ערב 'ברכת אברהם'. וזאת למודעי שהדברים הנידונים כאן חסרים עדיין את העיון הנדרש וכל מטרתם היתה רק לעורר את לב לומדי השו"ע והמשנ"ב, למנהיגיו בכל מקום, מה שלא תמיד שמים על לב מדוחק השעה.

טרם אכלה לדבר, לא אמנע מלהזכיר שבח מו"ר משיב עטרת אבות לתפארתה בהדרתה ובטהרתה מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א שלולי תורתו בכתב ובע"פ ובפרט גודל עיונו בתורת מהרי"ץ זיע"א היינו מהלכים כעוור באפילה. ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור, בבריות גופא ונהורא מעליא, להגדיל תורה ולהאדירה.

נתנאל בן א"מ יהיא עומיפי

חוברת זו נדפסת

לעילוי נשמת

הרב דוד ב"ר חיים בדיחי זצ"ל
ורעייתו
מרת שושנה ב"ר סלימאן ע"ה

לעילוי נשמת אמנו

מרת אסתר ב"ר יוסף בדיחי ע"ה

לעילוי נשמת

הרב עזרי ב"ר יוסף שרעבי זצ"ל

לעילוי נשמת

הרב אברהם ב"ר יעקב שרעבי זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן העניינים :

- 1..... סימון א'. תליות נוי סוכה לפני הסכך (סי' תרכ"ח סעיף א').
- 2..... סימון ב'. מעמיד דמעמיד בדבר המקבל טומאה (סי' תרכ"ט סעיף ז').
- 4..... סימון ג'. סיכוך בשפורדין (סי' תרכ"ט סעיף ב').
- 5..... סימון ד'. קרן זוית שאין בו ז' על ז' (סי' תרל"ד סעיף א').
- 7..... סימון ה'. גובה החוזית (וכן בלעט"ל) לשיטת מהרי"ץ (סי' תרמ"ח סעיף י"ג).
- 9..... סימון ו'. לולב הכפוף בראשו (סי' תרמ"ה סעיף ט').
- 11..... סימון ז'. מזה נקרא נקב מפולש (סי' תרמ"ח סעיף ג').
- 13..... סימון ח'. זמן ברכת הלולב למנהגינו (סי' תרנ"א סעיף ה').
- 15..... סימון ט'. חיבור האתרוג ללולב (סי' תרנ"א סעיף י"א).
- 17..... סימון י'. נתינת ענפי אילנות במים (סי' תרנ"ד סעיף א').

החוברת נדפסת לרפואת הילד

רפאל שמואל בן אליהו

המקום ב"ה ישלח לו רפואה שלמה ויחזקו בקו הבריאות
ויעמידהו מחליו לחיים טובים ולשלום ויאריך ימיו בטוב ושנותיו
בנעימים. אכ"ר

סימן א'

תליית נוי סוכה לפני הסכך

סי' תרכ"ח מע"א : סכה שתחת סכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה :

הטעם שהסוכה התחתונה פסולה הביא המ"ב (ס"ק א') מהגמ' (סוכה ט:) דכתיב בסכת חסר וא"ו לשון יחיד ולא תחת שני סככין.

הטעם שמותר לתלות נוי קודם שיסכך

מהרי"ץ דן בתשובתו (ח"ב סימן ס"ט) בענין ההיתר לתת את הנוי סוכה קודם שנתן את הסכך והכריע, שכיון שהנוי סוכה אינו מופלג ד' טפחים מן הסכך, לכן אין לו שם סכך (וכמו סוכה תחת סוכה כשאינן ביניהם י' טפחים שאז התחתונה כשירה) ובטל לגביה אף שנתן את הנוי קודם.

חידוש והבנה בדברי מהרי"ץ

ובס"ד נתחדש עם בני החבורה שליט"א הבנה בדברי קדשו של מהרי"ץ שאף שבתחילת תשובתו כתב דנוי סוכה אינו בטל אם הקדימו לסכך, זהו דוקא לפי הסברא שיש לנוי שם סכך, אך לפי חידושו שנוי שאינו מופלג ד' טפחים אין לו שם סכך, הנוי בטל הוא אף שנתן את הסכך אחריו. אכן כל זה הוא על פי המבואר בכל מהלך התשובה הנ"ל דפסול נוי סוכה הוא מטעם שני סככין (יעו"ש בבארות יצחק הלכות סוכה ס"ק ח').

ברכת אברהם

מסקנא

ולמעשה פסק מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בשע"ה (ח"ג סימן קט"ו סעיף י') דראוי שלא לתלות נויי סוכה שיש בהן רוחב ד' טפחים קודם שיסכך. וטעמו בזה הוא, מפני שהוא ספק פיסול במצווה דאורייתא וגם אין לנו בזה מנהג קבוע לתלות הנויין קודם לסכך.

סימן ב'

מעמיד דמעמיד בדבר המקבל טומאה

פו' תרכ"ט סעיף ז' : יש להסתפק אם מותר להניח סלם על הגג כדי לסכך על

גביו:

דעת מרן השו"ע בדין מעמיד

בענין מעמיד בדבר המקבל טומאה ישנה מבוכה בדעת מרן השו"ע עיין כל זאת בבארות יצחק (הלכות סוכה עמודים י"ח-כ"ה), והכרעתו שם דלדעת מרן השו"ע מותר להעמיד הסכך על דבר המקבל טומאה וממילא לפ"ז אין מקום לחומרת החזו"א (או"ח קמ"ג אות ב') בענין מעמיד דמעמיד. אמנם מדברי השו"ע הנ"ל שהסתפק אם מותר להניח על סלם משמע דאסור להעמיד על דבר המקבל טומאה. ואף שהמג"א (ס"ק ט') ביאר דמיירי שהסולם עצמו משמש כסכך, עדיין צ"ע שהרי כתוב מפורש בהלכה זאת, שהסולם ניתן כדי לסכך על גביו ולא הוא עצמו הסכך.

הלכות סוכה ולולב

ביאור דברי מרן השו"ע בסעיף ז'

אכן נראה לבאר דאף דמיירי שנתן הסולם כדי ליתן עליו סכך כשר, מ"מ גם הסולם עצמו משמש לסיכוך וכגון שהוא רחב ארבעה, כן משמע בתרומת הדשן שהובא בב"י שם ובתשובות הרמב"ן (סי' רי"ו).

סיוע מלשון המג"א

גם בדברי המג"א הנ"ל נשמע כן, שכתב בזה"ל: 'נ"ל דמה שאסר בסולם היינו משום שהיא עצמה סכך פסול' ע"כ ומדלא קאמר דמיירי שסיכך בסולמות, משמע שנתן את הסולם כדי לסכך על גביו אלא שגם הסולם עצמו משמש כסכך אלא שהוא פסול. וא"כ אין להוכיח מכך שדעת מרן השו"ע לפסול מעמיד.

הלכה למעשה

פסק מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בשע"ה (ח"ג סי' קט"ו סעיף ד'), דמותר מדינא להעמיד הסכך על דבר המקבל טומאה (אך ראוי להחמיר בזה) וכ"ש שע"ג מעמיד דמעמיד מותר.

כתב מוהר"ר צאלח זלה"ה (זקיננו של מהר"י"ץ) בספרו פרי צדיק עמוד קנ"ה "גם כן צריך לשמוח [בחגים] לקיים מצוות השי"ת שציננו בתורה דכתיב (דברים ט"ז י"ד) ושמחת בחגיך והשמחה האמיתית היא עסק התורה שאין לך שמחה גדולה ממנה דכתיב (תהלים י"ט ט') פקודי ה' ישרים משמחי לב"

ברכת אברהם

סימן ג'

סיכוך בשפודין

סי' תרכ"ט סעיף ב' : וכן דבר שמקבל טומאה כגון שפודין וכו' אין מסככין

בהם :

באלו שפודין מדובר

בב"י מבואר דמיירי בשפודין של עץ דאי במיני מתכות תיפוק ליה שאינם גידולי קרקע וכן פירשו הט"ז (סק"ד) הלבוש (סעיף ב') והשת"ז (סק"ד). אך המגן אברהם (ס"ק א') כתב דבשל מתכות מיירי דאי בעץ, מפני מה אין מסככין הא הוי פשוטי כלי עץ ואינם מקבלים טומאה (ומכאן צ"ע באמת ע"ד הב"י), אלא שנשאר בצ"ע דשפודין של מתכת פשיטא שפסול.

באר מהרי"ן בדעת השו"ע

ומהרי"ן בתשובה (ח"ב סי' ס"ה) ביאר בדעת הב"י על פי המג"א לקמן (ס"ק ב' בשם הב"ח) דמיירי בשפוד של עץ שהיה ברזל נעוץ בראשו וניטל שאז מקבל טומאה אף שאין הברזל נתון בו כעת.

מפרשים נוספים שפירשו כמהרי"ן

והנה בקרבן נתנאל (סי' כ"ט אות ד') ומחצית השקל ביארו בדעת השו"ע כעין מה שכתב מהרי"ן אלא שפי' דמיירי שעדיין הברזל נתון בעץ ולא ניטל ממנו.

ומה שלא פירש מהרי"ן ממש כפירושם נראה משום דשיפוד של עץ משמע ליה שאין בו ברזל השתא, אבל תימה מדוע הם לא פירשו כפירוש של מהרי"ן,

וכמבואר במג"א דבכה"ג פסול.

הלכות סוכה ולולב

אלא שיש להקשות על דברי המג"א במה שכתב לטמא שפוד של עץ שהוסר ממנו הברזל, דהנה הטעם לפסול שפודים אלו הוא מדין ידות, וא"כ הא קי"ל (רמב"ם פ"ה מהלכות טומאת אוכלין ה"ח) דידות האוכלים לאתר שהסירן מן האוכל טהורות. [ועי' בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תע"א) שחילק בין ידות שהוסרו מן האוכלים שטהורות, לידות הכלים כשפודין הנ"ל שטמאות, ובזה סרה הקושיא].

מסקנא

אין מסככין בשפודין אפילו של עץ (או מקל של מטאטא וכדומה) כל שהיה נתון בראשו ברזל.

סימן ד'

קרבן זווית שאין בו ז' על ז'

סי' תרל"ד פעיף א' : סכה שאין בה שבעה על שבעה פסולה :

מקור שיעור סוכה

שיעור ז' על ז' אינו מפורש בתלמוד, אלא הכי איתא בריש סוכה (ג.). אמר רב שמואל ב"ר יצחק אמר רב הונא הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו. ושיעור זה כתב הרא"ש (פ"א סי' א') הוא ז' טפחים. דגוברא באמתא יתיב והיינו ששה טפחים, ושולחנו טפח נוסף. ומה שצריך שבעה טפחים משני צדדים כתב השעה"צ (שם א'), כדי שיוכל להסתובב ולאכול בכל צד. א"נ כדי שיסב כמו שנהגו בזמנם.

ברכת אברהם

האם צריך שיהא ז' טפחים גם באורך וגם ברוחב

דעת המג"א (ס"ק א') דממה שכתב רש"י (דף ב: ד"ה ראשו ורובו), לפי שדרך סעודתן בהסיבה ואין אוכלים זקופים ויושבים כמונו לפיכך צריך ז' על ז' וכו' עכ"ל רש"י. מבואר שאם אין הסוכה רחבה ז' אף שארוכה הרבה פסולה דהא אין יכול לישב בה ראשו ורובו ושולחנו אכן דעת הב"ח (סי' תרל"ד ב') שאם יש בסוכה כדי לרבע ז' על ז' כשרה אפילו שהיא ארוכה ורחבה. ורוב האחרונים נקטו כדעת המג"א ולא כהב"ח (ואף הב"ח לענין מעשה החמיר).

דעת מהרי"ן

ומהרי"ן בתשובה (ח"ב סי' ס"ז) הביא מעשה באחד שעשה סוכה ארכה י' ורחבה ה' ונמצא שטחה נ' טפחים שזה טפח אחד יותר משטח ז' על ז', ודן אם דין סוכה חלוק ממזוזה שנתבאר שם בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ו) דאפילו אריך וקטין אם יש בו ד' על ד' בתשבורת חייב במזוזה כדעת הרמב"ם (פ"ו מהלכות מזוזה ה"ב) ודלא כהרא"ש (הלכות מזוזה סי' ט"ז). וכתב מהרי"ן לחלק, דשאני סוכה דבעינן ראשו ורובו ושולחנו ושיעורא זוטא הוא, משא"כ בית דשיעורא רבה הוא, אפילו ד' אמות בתשבורת ראוי הוא לשיבה.

טעם נוסף מהחת"ם

והחת"ם בתשובה (יו"ד סי' ר"פ) כתב טעם אחר, דבמזוזה איכא טעמא שכתב הסמ"ע דצריך לזכור את ה' בביאתו ויציאתו ולכן בית כל דהו חייב במזוזה, משא"כ ז' טפחים דסוכה דליכא האי טעמא בעינן דוקא ז' על ז'.

נפק"מ להלכה

והנפקא מינה להלכה בכל זה הוא בענין מה שכתב המג"א (שם בסוף דבריו) דמה שיימצא לפעמים שיוצא קרן זוית מסוכה גדולה ואין בה ז' אורך

הלכות סוכה ולולב

על ז' רוחב, שאותו מקום צר פסול הוא לישיב בו והעלוהו האחרונים להלכה וכן השת"ז שם ס"ק א'. אלא שמהרי"ץ לא הביא את דברי המג"א בתשובתו, ושמא ס"ל כהחולקים עליו הלא המה בגדי ישע, דרך החיים ועוד וס"ל דבקרן זוית שאין בה ז' על ז' היוצאת מסוכה גדולה אין לפסול, כיון דהוי פסל היוצא מן הסוכה. וצ"ע.

סימן ה'

גובה החזזית (וכן בלעט"ל) לשיטת מהרי"ץ

סי' תרמ"ח סעיף י"ג : חזזית הוא כמו אבעבועות ויש בו ממש שמקומו ניכר במשוש שהוא גבוה מהאתרוג :

מהי צורת החזזית

בפירוש חזזית וצורתה נחלקו הפוסקים אם הוא גבוה כמו אבעבועות או שהוא כמין קליפה (וזהו חזזן שתרגם אונקלוס על תיבת ילפת).
דעת רש"י (סוכה לד' : ד"ה עלתה חזזית), הרא"ש (פ"ג סי' ט"ו), מהר"ם בן חביב בספרו כפות תמרים (דף כ"א) דחזזית גבוה הוא וניכר במישוש היד כעין אבעבועות ולדבריהם חזזית כעין קליפה שעל האתרוג (בלעט"ל בלע"ז) לא מקרי חזזית.

מאידך האורחות חיים (הל' לולב סי' ט"ז) הביא בשם יש מפרשים דחזזית היינו שנתקשה האתרוג כעין גרב דהיינו הבלט"ל שמצוי באתרוגים שלנו, וכן פי' המגיד משנה (פ"ח מהלכות לולב ה"ז).

ברכת אברהם

דעת מרן השו"ע ומהרי"ץ

ומרן השו"ע העתיק את לשון הרא"ש וכן היא דעת הרמ"א שם דאפילו אותם בלעט"ל הניכרים, כל שאינו גוש כעין אבעבועות לא פוסל ולא מקרי חזזית. ומהרי"ץ בשו"ת חלק שני (סי' פ"ו) הכריע להקל כדעת השו"ע, אך בחלק שלישי (סי' קנ"ד) הסיק כדעת רבותיו להחמיר דאף החזזית שהיא כעין קליפה מקרי חזזית.

דעת מור"ר והמסקנא למעשה

ומור"ר הגר"י רצאבי שליט"א בבארות יצחק (עמ' קפ"ג) כתב שתשובת מהרי"ץ בחלק שלישי היא משנתו האחרונה (אף ששם נראה שעדיין לא ראה את דברי המהר"ם בן חביב ובחלק שני הביאו) ולפ"ז יש לפסול אותם בלעט"ל הניכרים כקליפה על האתרוג אך סיים שם (עמ' קפ"ד סוף הע' ע"ג), דהעיקר לדינא להכשיר.

והלכה למעשה שאלתיו בדבר הבלעט"ל הפוסלים והשיב לי שכל שניכר במישוש אף שלא ניכר כעין גוש נידון כחזזית ופסול.

איתא במסכת סוכה (כ"ח ע"ב) על עניין גשמים הבאים בחג, משלו משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו. והובא ענין זה במדרש הגדול אמור (עמ' תרנ"ז) ושם בפירוש סגולת ישראל למהר"ר ישראל הכהן זלה"ה כתב וז"ל לפי שעשיית המצוה שמחה לעושה אותה ולהקדוש ברוך הוא, לכך המשילה לכוס המשמח אלהים ואנשים, ולפי שנתקלקלה, המשילה בשפיכת הכוס.

סימן ר'

לולב הכפוף בראשו

סי' תרמ"ה סעיף ט' : כפוף בראשו פסול ודוקא כששדרתו כפופה אבל עליו

כפופים בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים כשר :

הטעמים להכשיר לולב הכפוף בעליו

בב"י הביא את דברי הרא"ש בתשובה (כלל כ"ד סי' י") ואת דברי רבינו ירוחם ומדבריהם עולה שני טעמים להכשיר לולב הכפוף בראש עליו. טעם אחד מה שכתב רבינו ירוחם דרוב הלולבים עליהם כפופים וזו דרך גדילתו של לולב, והטעם השני הוא מה שכתב הרא"ש דכפיפת הראש לא מקרי כפיפה כיון שלא נכפפה שדרתו.

מחלוקת הרא"ש והר"ן

והרא"ש כתב בסוף דבריו בזה"ל 'ואני אוהב יותר לצאת בו לפי שאין העלין נחלקים ותיומתו קיימת' עכ"ל. אך הר"ן (יד. ד"ה נקטם) נחלק עליו מן הקצה אל הקצה ופסל לולב הכפוף בעליו אפילו במשהו וטעמו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג.

דעת מרן השו"ע

ומרן השו"ע מלשוננו שהובא לעיל נראה שפסק כהרא"ש וכן נראה מדבריו בב"י שכתב 'שאע"פ שהר"ן פסל, הרא"ש בתשובה מכשיר' ומשמע שהכריע כהרא"ש, ולפ"ז הוא הדין שלולב הכפוף בעליו הוא חביב משאר לולבים כמו שכתב הרא"ש וכן הביא השתילי זתים (שם) שלולב זה עדיף.

ברכת אברהם

דעת מהרי"ץ

אך מהרי"ץ בתשובה (פעו"צ ח"ב סי' פ"ה) לא כתב כן ולדעתו מרן השו"ע לא הכריע כהרא"ש לגמרי אלא בדיעבד והראיה שלא הביא מרן בשולחנו את דברי הרא"ש שאוהב הוא לצאת בו. עוד הוסיף מהרי"ץ שם דמכיון שמדברי הרדב"ז (חלק ד' סי' רנ"ט) והכפות תמרים (סוכה ל"ב) שהביאו את דעת רש"י והרי"ץ גיאת הסוברים שלולב הכפוף פסול כהר"ן, אם היה רואה זאת הב"י לא היה מכשירו אפילו בדיעבד ולכן מסקנתו דאפילו בשעת הדחק יטול בלא ברכה.

הרהורי דברים

ולי הקטן יש בזה הרהורי דברים כי נראה דמה שכתב מהרי"ץ לפסול את הלולב הכפוף הוא לפי דעתו דמרן השו"ע לא פסק להעדיף לולב זה אלא רק הכריע להכשירו שלכן סבר מהרי"ץ שאם היה רואה את שיטות הפוסקים שפסלוהו היה ג"כ פוסלו. אך אם היתה דעת מרן להעדיף לולב זה כמו שכתב הרא"ש אזי לא מסתבר לומר דאם היה רואה את הפוסלים בזה היתה דעתו משתנית מן הקצה אל הקצה לחזור בו מהכרעתו שלולב זה מובחר הוא.

והשתא נראה לי עוד דמרן הב"י כן הכריע כהרא"ש לגמרי וכמו שהבינו רוב האחרונים ומה שלא כתב את דברי הרא"ש 'אוהב אני לצאת בו' מפני דבלאו הכי דעת מרן בריש הסימן סעיף ג' כדעת הרמב"ם דנחלקה התיומת זהו ברוב עליו ולא דוקא בעלה האמצעי וא"כ אין שבח ומעלה בעלה הכפוף בראשו אא"כ רוב העלים כן.

לולב הכפוף בזמנינו והלכה למעשה בזה

למעשה בזמנינו יש עוד סברא להחמיר ולא ליטול לולב כזה דאף שגם היום מצויים לולבים כאלו, מ"מ אין רוב הלולבים כן ומרן הלא כתב 'שדרך

הלכות סוכה ולולב

להיות רוב הלולבים' ועכ"פ הלכה למעשה כתב מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בבארות יצחק (עמ' קנ"ד ד"ה ומ"מ) דלא כהכרעת מהרי"ץ יעו"ש ולכן מותר לברך על לולב שעליו כפופים.

סימן ז'

מזה נקרא נקב מפולש

סי' תרמ"ח פ"ח ג' : מפולש יש מפרשים כפשוטו דהיינו שניקב מצד זה לצד זה וי"מ שכיון שניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין בתוכו מקרי מפולש : **שתי** דעות הנ"ל בביאור פסול מפולש הביאן הרא"ש בפרק לולב הגזול (סי' י"ח). דעה ראשונה שניקב מצד זה לצד זה, היא דעת בה"ג. ודעה שנייה היא דעת ר"י, דמפולש הוא עד חדרי הזרע וכמוהו פסק השו"ע ע"פ הכלל דהלכתא כ"א בתרא.

הראיה שניקב עד חדרי הזרע נקרא מפולש

וכתב הרא"ש דלשון הירושלמי מוכח כדעת ר"י שכן איתא שם (פ"ג ה"ו) ניקב ולא פילש מבפנים כשר משמע דפילש מבפנים פסול ואפי' שלא ניקב לצד השני. והראב"ד (הובא ברא"ש שם) יישב לשון הירושלמי אף לדעת בה"ג, יעויין בתשובת מהרי"ץ (ח"ב סי' רל"ה).

והנה דעת מרן השו"ע כדעת ר"י דמפולש עד חדרי הזרע נקרא מפולש וכן הבין הטור דעת הרא"ש אביו. ואף שסיים הרא"ש בדעת בה"ג, מ"מ קודם לכן כתב דמסתברא דעת הר"י והוכיח כדבריו.

ברכת אברהם

ראיות מהרי"ץ שלא כהכרעת מרן השו"ע

אך מהרי"ץ בתשובה (שם) ס"ל דמהא שהביא הרא"ש את דברי בה"ג באחרונה ובלשון "אבל בה"ג וכו' מוכח דס"ל כוותיה דמפולש היינו מצד לצד. [כוונת הראיה ע"פ מה שכתב הרדב"ז (ח"ד סי' קצ"ז) שפוסק שכתב אבל וכו' מורה שחפץ הוא בסברתו].

ותו דלשון הירושלמי מוכח כדבריו דאי כר"י היה צריך להיות לשון הירושלמי 'ניקב בפנים' מאי 'מבפנים' משמע שמבפנים ניקב לצד השני.

ותו מדסתם הרמב"ם ולא פירש מהו מפולש משמע שאף הוא לא הבין בדעת הירושלמי דמפולש היינו עד חדרי הזרע דא"כ היה לו לפסוק כהירושלמי שהרי לא נחלק בזה על הבבלי וא"כ פשטות דעת הרמב"ם דמפולש מעבר לעבר קאמר.

קושית מו"ר על מהרי"ץ

ומו"ר הגר"י רצאבי שליט"א (בארות יצחק דף קס"ד הע' מ"ג) הקשה על מהרי"ץ מלשון הגמ' סנהדרין (דף ק"ו, א) בענין בנות מואב 'זקינה מבחוץ וילדה מבפנים', וכן מלשון הירושלמי (פאה פ"א דף ה) 'גחלי רתמים אע"פ שהוא כבה מבחוץ עדיין הוא בוער מבפנים' דשם ודאי אין הכונה מעבר לעבר. ונ"ל דהוכחת מהרי"ץ מלשון 'פילש מבפנים' והיינו דפילש לשון 'פועל' שעשה מבפנים והכוונה שניקב לצד השני.

ביאור איך פסק מהרי"ץ דלא כהשו"ע

ועכ"פ פסק מהרי"ץ דלא כמרן שהכריע כ"א בתרא. וזה חידוש גדול שמהרי"ץ נשא ונתן בדברי הפוסקים שראם הב"י ומכריע דלא כוותיה. אלא שמו"ר ציין לדברי הש"ך ביו"ד סוף ס' רמ"ב והיינו מה שכתב שם בדעת מרן השו"ע

הלכות פוכה ולולב

שכשכתב סתם וי"א (וכ"ש י"א וי"א) דאף דהלכה כסתם (או כי"א בתרא) מ"מ אם יהא פוסק אחרון שיוכיח בסברא כדברי הי"א (בתרא) יכול לפסוק כן. ונתחדש כאן דזהו אף בדברים שמרן הב"י הביאם בספרו.

נפק"מ להלכה

הכרעת מהרי"ץ יש בה נפקא מינה להלכה במה שמצוי באתרוגים תימניים נקב למעלה במקום הפיטם ופעמים נתברר ע"י הכנסת חוט פנימה שהנקב מגיע עד חדרי הזרע. ואין בזה היתר לומר שנעשה דבר זה בשעת גידולו (כמבואר במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק ל"ב). אמנם לפי הכרעת מהרי"ץ אין לפסול אתרוג כזה. וכן פסק מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בשע"ה (ח"ג סי' קי"ז סע' ז').

סימן ח'

זמן ברכת הלולב למנהגינו

סי' תרנ"א סעיף ה' : יברך על נטילת לולב ושהחינו קודם שיטול האתרוג כדי

שיברך עובר לעשייתו או יהפוך האתרוג עד שיברך :

דעת הב"י לברך על נטילת לולב אף שלא יצא ידי חובה

ואף שנוסח הברכה הוא על נטילת לולב ומבואר ברמב"ם (פי"א מהלכות ברכות הט"ו) שנוסח זה מברכים אחר שנטל את הלולב (דאם מברך קודם שנטלו צריך לברך ליטול את הלולב), כתב הב"י דמ"מ נוסח זה עדיף מ'ליטול לולב' דאף שלא יצא יד"ח בנטילה זו מ"מ כיון שבפועל נטל תו לא שייך לומר 'ליטול' אלא 'על נטילת'.

ברכת אברהם

דעת מהרי"ץ לברך על נטילת לולב כיון שכבר יצא יד"ח

אכן מהרי"ץ (עץ חיים ח"ב דף נ"ט ע"א) כתב דמלשון הברכה 'על נטילת לולב' משמע דלא חיישינן לעובר לעשייתן. ואף שיוצאים יד"ח בהגבהת הלולב מ"מ כיוון שהמצוה נמשכת עדיין ע"י הנענועים שייך לברך אף בנוסח על נטילת וכו', ואין צריך לכל העצות שנתנו הפוסקים כדי שיהיה עובר לעשייתן כיון שפשטות הגמ' (פסחים דף ז:) היא שקודם נוטלים את הלולב ואח"כ מברכים וכן הוא מנהגינו פשוט.

קושיא גדולה

והקשה לי א' מן הת"ח, קושיא גדולה. כיון דקי"ל (סי' ס' סעיף ד') דמצוות צריכות כוונה ועכ"פ מצוות דאורייתא (משנ"ב שם ס"ק י'), א"כ דבר פשוט היא שאין אדם מתכוון לצאת אלא אחר גמר ברכת הש"ץ ואז מנענע ומתכוין לצאת וא"כ מי שמברך קודם הוי עובר לעשייתן ואין צריך לעצות שכתב השו"ע בסעיף הנ"ל ואף לפי מהרי"ץ דלא ס"ל כהשו"ע היה לו לברך ליטול את הלולב.

אכן בבית יוסף הובא עצה נוספת כדי שיהיה עובר לעשייתן והיא, שיכוון שלא לצאת יד"ח עד לאחר הברכה ומהני אף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה כיון שמתכוון להדיא כוונה הפכית ולפי דברינו יהיה הדין כן אף אם לא יכוון כוונה הפכית.

דברי מו"ר לקושיא הנ"ל

ופעם שאלתי למו"ר הגר"י רצאבי שליט"א ואמר לי, שלדידיה פשיטא ליה דכאשר נוטלים את הלולב כבר יוצאים יד"ח אף קודם הברכה. ואולי כוונתו בזה על פי מה שכתב החיי אדם (כלל כ"א) והובא במשנ"ב סי' ס' (ס"ק י') שמי

הלכות סוכה ולולב

שעושה מעשה המצווה כדרך עשייתה הרי מוכח לפי הענין שעשייתו היא כדי לצאת יד"ח וזה נחשב כמו כוונה אף שלא כיון בפירושו. ואף כאן יש לומר שמעשה הנטילה מוכיח שעשייתו כדי לצאת והוי כמו כונה ויל"ע.

סימן ט'

חיבור האתרוג ללולב

סי' תרנ"א סעיף י"א : צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענועו ולנענע בשניהם יחד :

מקור הדין

מקור זה הדין כתב הב"י בשם מהר"ם ריקאנטי (פרשת אמור ד"ה ולקחתם) שנגלה לו סוד זה בזמן שנתארח אצלו חסיד אחד אשכנזי שמו ר' יצחק יעו"ש בב"י.

ביאור לראיית מהרי"ן לדין הנ"ל

ומהרי"ן בשו"ת (ח"ב סי' פ') כתב להוכיח דין זה מגמ' סוכה (דף ל"ז:) דאיתא שם אמר רבא לולב בימין ואתרוג משמאל מ"ט האיי תלתא מצוה והאי חד מצווה. מוכח דאי יכול ליתול לולב ואתרוג בימין דשפיר ועדיף למעבד הכי. וביאור דבריו נראה בס"ד דרבא בא לאשמועינן דהלולב בימין דס"ד דהאתרוג שהוא החשוב, אותו יש להחזיק בימין ולולב בשמאל ואם אכן היה כן שצריך להחזיק האתרוג בימין, לא היה מביא מהרי"ן ראייה מכך דעדיף ליתול הכל ביד אחת דלמא אדרבה דוקא אתרוג לבדו בימין כדי להראות חשיבותו. אך

ברכת אברהם

השתא שחידש רבא שהלולב בימין מפני שיש בו שלש מצוות ומאידך האתרוג חשוב מהם, א"כ י"ל דעדוף ליטול הכל יחדיו בימין. כן נראה לבאר ראיית מהרי"ץ מן התלמוד.

הברעת הפוסקים להלכה ומנהגינו בזה

ולהלכה נחלקו בזה הפוסקים מן הקצה אל הקצה. דעת הב"ח דאף בשעת ברכה אין צריך מדינא לחבר האתרוג ללולב אלא ע"פ קבלה ומצוה מן המובחר.

ודעת מרן השו"ע דרך בשעת הברכה והנענוע צריך לחבר האתרוג ללולב. וערוך השולחן (תרנ"א ס"ט) כתב דאף בשעת ההלל וההושענות יש לחברם. וכן מבואר בספר חמדת ימים (פרק ה'). ובספר טור ברכת (סי' תרנ"א אות י"א) החמיר בזה מאד שאפילו אם עולה לקרוא בתורה לא יפרידם 'עד תום כל דבר התפילה' כלשונו.

ומהרי"ץ (שם) מסיק שמנהגינו שלא לדקדק בזה רק בשעת ברכה ונענוע.

טעם נפלא מדוע מנענים הלולב באמירת "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" ובפסוק "אנא ה' הושיעה נא" הביא מרן רבינו שליט"א (בארות יצחק הלכות לולב ס"ק קע"ב סד"ה הרי) בשם רבינו זכריה הרופא זלה"ה בנימוקיו כת"י על הרמב"ם וז"ל כבר ידעת שנטילת לולב זכר להיותנו במדבר לא מקום זרע ותאנה ורימון [עי' מורה נבוכים ח"ג פרק מ"ו] ואנו מודים לו שהכניסנו לארץ טובה ורחבה, לכך מנענעים בהודו. ומבקשים שיצילנו מן האומות המצירים לנו שלא יוציאנו ממנה, לכך מנענעים באנא ה' הושיעה נא עכ"ד מועתק ללה"ק

סימן י'

נתינת ענפי אילנות במים

סי' תרנ"ד סעיף א' : מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו

למים ותוסיף עליו מים אם צריך אבל לא תחליף המים :

דעת רמ"א בענין נתינת ענפים למים בשבת

זאת ההלכה משנה היא בסוכה (מ"ב.) 'מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים' ופרש"י שלא יכמוש. ודייק בס' כפות תמרים דדוקא מחזירתו למים, אך לתת למים חדשים אסור. ועוד דייק מלשון רש"י דדוקא שלא יכמוש, אך אם יש פרחים הנפתחים ע"י נתינה במים כגון ההדס, אסור. וכתב שם דדין זה הוא דלא כרמ"א בסי' של"ו סעיף י"א שכתב 'מותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת' משמע אפילו בתחילה ועוד כתב רמ"א 'ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שהם נפתחים מלחלוחית המים' משמע דלהחזיר מותר אף כשיש פרחים נפתחים עכ"ד.

דעת חכמי תימן

ומהרי"ן בשו"ת (ח"ג סי' כ"א וסי' ק"ב) הביא את דברי המהריק"ש (סי' של"ו) שחלק על הרמ"א וכתב דהיא חומרא יתירה ואין לאסור לתת צמח במים אף כשהפרחים נפתחים ע"י כך כיון דלא צומח כאן דבר חדש. גם השת"ז בסי' של"ו (ס"ק כ"ז) ציין למהריק"ש. ועוד חידש מהרי"ן דאף לתת בתחילה במים מותר ומה שבלולב הותר דווקא להחזיר למים ולא לתת לכתחילה, היינו

ברכת אברהם

טעמא משום טרחא שלא לצורך שהרי כבר יצא ידי חובתו וכמו שכתב הרשב"א בתשובה (ח"ד סי' ע"ג) בעניין הלכה זו של הלולב.

אכן הרמ"א ס"ל דנתינה לכתחילה אסורה אף בענפי אילנות להעמידן במים לצורך השבת ולכן רק להחזיר שרי וכמו שציינן בהגהתו הנ"ל 'עיינן סי' תרנ"ד' וכוונתו למה שכתוב שם 'ומחזירתו למים'. ומ"מ אף הוא מתיר במידי שנצרך לאכילה דאין כאן טרחא שלא לצורך וכמבואר בסי' שכ"א סעיף י"א. **ודעת** מהרי"ץ דריח הרי הוא כאכילה לענין זה ושרי למטרח. יוצא א"כ דלכו"ע אין איסור זורע בנתינת ענף בתוך כלי מים כאשר לא מתכוין לזריעה וכל מה שנאסר הוא משום טרחא דלא צריך.

מסקנא

מותר להעמיד ענף בשמים (וכן להחזיר לולב ביו"ט. אך לתת לכתחילה או להחליף אסור בלולב כיון שהיא טירחא שלא לצורך יו"ט) בשבת בתוך כלי עם מים אפי' שנתן המים בתחילה בשבת, ודווקא כשצריך זאת לצורך שבת (לא להבדלה) ואף אם יש פרחים שנפתחים שרי כל שלא צומח דבר חדש. כ"ז לדעת מהרי"ץ והשת"ז.

תושבל"ע בנל"כ שושר"ש